

VURUN OSMANLI'YA

BİR MEDENİYET
NASIL YOK EDİLDİ?

OSMAN ÖNDEŞ

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	11
Önsöz.....	15
1. BÖLÜM	
Osmanlı'nın İzlerini Gözlerden Silme Nasıl Başladı?	23
2. BÖLÜM	
II. Dönem TBMM Toplantı Tutanaklarından Örnekler	75
3. BÖLÜM	
Ve Tahribat Başlıyor.....	151
Sonsöz	291
Kaynakça.....	293
Dipnotlar.....	295
İndeks.....	309

1. BÖLÜM

Osmanlı'nın İzlerini Gözlerden Silme Nasıl Başladı?

Cumhuriyet'in ilânında TBMM üyesi bulunan mebuslardan hayatta kalanlar, Cumhuriyet'in 50. yılı olan 26 Ekim 1973 Pazar günü ilk Millet Meclisi'nde bir araya geldiler.

Birinci Meclis'ten hayatta kalanlar: İsmet İnönü, Celal Bayar, Fahrettin Altay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Koraltan, Ahmed Remzi Gürses, Ali Sadi Çelik, Ekrem Rize, İhsan Hamid Tigrel, Şeref Uluğ, Kâzım Vehbi Oral ve Abdülgani Ensari idi.

Rize Mebusu olan Ekrem Rize gazetelere verdiği beyanatta: "Cumhuriyet rejimini perçinleştiren Atatürk'e daima minnettarız" demişti.

Soyadı kanunu ile "Rize" soyadını alan ve sonraki sayfalarda okuyacağımız üzere Osmanlı'dan kalan eserleri kaldırıp atmak, örtmek, kazımak için kanun önergesi hazırlayan Ekrem Rize kimdir?

Tekbaşına tasarladığı ve yasalaşmasını sağladığı kanun, yaşadığı yıllar boyunca bunca Osmanlı devri eserlerin kitâbelerini ve tuğralarını kazıyıp yok eden, tahrip eden, yerlerinden sökülüp atılmasına neden olan bir kanun olduğu halde, Ekrem Rize ölümüne kadar bu rezaletten tek bir söz etmemiştir. 1971'de

yayınladığı *Bugünkü Türkiye* başlıklı 600 küsür sayfalık eserinde tüm hayatını, görüşlerini ve neşredilmiş makalelerini nakle-derken bile, geride bıraktığı bu facia hakkında bir cümle bile yazmamıştır.

Ekrem Rize Kimdir?

1891 (1307)'de Rize'nin Camiönü Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Bekiroğullarından Tevfik, annesi Behiye Hanım'dır. 1909'da İstanbul Harp Okulu'ndan teğmen olarak diploma almış ve İstanbul'da 8. Alay'a atanmıştır. 1910'da Kuzey Arnavutluk Harekâtı'na alay yaveri olarak katılmıştır. Aynı yıl sonunda İstanbul'a dönmüş ve Beylerbeyi Yedek Subay Öğretmenliği'ne atanmıştır. Öğretmenliği sırasında *Askerî Ceride*'de makaleleri yayımlanmıştır. Arnavutluk Harekâtı hakkında yazdığı eser Genel Kurmayca Almancaya çevrilerek neşredilmiştir.

Trablusgarp'a gitme talebi uygun görülmeyle 28. Edirne Alayı'na atanmıştır. 1912'de sınavı kazanarak Kurmay Okulu'na girmiştir. Balkan Savaşı'nda Genel Karargâh 2. Şube'de görev yapmıştır. 1913-1914'te Kurmay Okulu'na devam etmiş 1914'te seferberliğin ilânı üzerine 2. sınıfta okulunu bırakarak Suriye'de 8. Kolordu Kurmaylığı'na atanmıştır. 30 Ağustos 1914'te Harp Okulu talim öğretmenliğine atanmıştır. 1915'te Kanal Harekâtı'na katılmış başarılı hizmetinden ötürü üç yıl kıdem almıştır. Kafkas Cephesi'ne atanmışsa da orada tifoya yakalanmış ve sol bacağı sakatlanmıştır.

Tedavi için Almanya'ya gönderilmiştir. Dönüşünde İstanbul Menzil Müfettişliği'ne verilmiş buradan Irak 13. Kolordu Kurmaylığı'na atanmıştır.

1918'de Çanakkale Grup Kurmayı 1. Şubesi'ne, aynı yıl İstanbul'da kurmay kursuna katılarak 1919'da kurmay sınıfına

geçmiştir. 1920'de Kurmay Okulu'na devam etmiştir. Okulun üçüncü sınıfından ayrılarak ailesiyle Anadolu'ya gidip Samsun'a yerleşmiştir. Bu görevde iken II. İnönü Muharebesi'ne katılmıştır. Daha sonra 1. Süvari Fırkası Kurmay Başkanlığı'na atanmıştır. Tümeniyle İnegöl, Dumlupınar ve Kütahya savaşlarında yer almıştır. Sakarya Muharebesi sırasında ayağındaki rahatsızlığı yeniden başlamış ve hava değişimi ile istirahat verilmiştir.

12 Temmuz 1915'de iki sefer zammı, muharebe Gümüş Liyakat Madalyası almıştır. 5769 numaralı İstiklâl Madalyası sahibidir.

TBMM'nin II. dönem seçimlerine katılmıştır. 17 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 424 oy alarak Rize'den milletvekili seçilmiştir. 12 Ağustos'ta mazbatasını onaylanmış ve 13 Ağustos 1923'te Meclis'e katılmıştır.

Millî Müdafaa ve Hariciye komisyonlarında çalışmıştır. Millî Müdafaa Komisyonu kâtipliğine ve sözcülüğüne seçilmiştir. Askerî sicil, askeriye maaşları, malûl gaziler, içki yasağı, ceza kanunu, askerliğin süresi, harbiye nizamnamesi, kırtasiyenin azaltılması ve şikâyet kalemi kurulması, zabitanın (siviller de dahil olmak üzere) doğu vilayetlerinde üç seneden fazla kalması, şehit aileleri, ceza kanununun kızlarda bikrin bozulması hakkındaki maddesinin değiştirilmesi, askerî elkab hakkındaki kanunda efendi ve paşa ünvanlarının kaldırılması, yüksek öğrenim görenlerin yedek subaylık yerine köylerde öğretmenlik yapmasına dair kanun teklifi, binalardaki tuğra ve kitâbelerin silinmesi, evkafın devri, Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilen askerî liselerin tekrar Millî Savunma Bakanlığı emrine verilmesi, bakanlık binaları ve Rize-Erzurum yolu konularında kanun teklifleri, değişik konularda 13 konuda önergesi, Genel Kurul'da 38 değişik konuda, 70 konuşması vardır. Nüfuz kullanarak kişisel çıkar sağlayanlar hakkında da önerge vermiştir.

Meclisteki konuşmaları arasında; tütün kanunu, nakit bedel ödenmesi, gaziler, askerlik görevi ve müddeti, hilâfet ve Musul, şapka kanunu vesilesiyle Meclis'te Patrona Halil zihniyetine karşı yaptığı konuşmaları da vardır.

23 Mart 1927'de beşinci derece üzerinden emekliye ayrılan Ekrem Rize 27 Kasım 1982 günü İstanbul Kısıklı'da vefat ederek Çamlıca Mezarlığı'na gömülmüştür.

Ekserisinin Annesi ya Rum ya Rus ya da Başka Milletten

Osmanlı İmparatorluğu'ndan, imparatorluğu kuran Osman Gazi'den, Bizans'ı fethederek yeni bir devir açan Fatih Sultan Mehmed'den ve diğer tüm padişahlardan son derece nefret eden Ekrem Rize, onları hakaretle anıyordu.

İkinci Mahmud gibi bir ikisi hariç padişahların Türk milletine belâ olduklarını söyleyen Ekrem Rize özetle şu düşünceleri savunmuştur:

“Padişahlara tam Türk de denemezdi. Ekserisinin annesi ya Rum ya Rus ya da başka bir millettendi. Bunların kimisi Sarayda her gün bakire bir kıza saldırmakla uğraşırdı. Esirciler saraya kız yetiştiremiyorlardı. Saltanatlarının devamı için kardeşlerini, yetmişmiş oğullarını insafsızca boğduruyorlardı. Yıldırım Beyazıd ve Fatih Sultan Mehmed'den başlayan bu kardeş katilliğinde Sultan III. Mehmed rekor kırmış, tahta çıkar çıkmaz 19 kardeşini boğdurtmuştu. 21 yaşındaki cesur ve kahraman oğlunu da tıpkı Kanuni'nin 22 yaşındaki öz oğlu Mustafa'yı Konya'da boğdurduğu gibi boğdurtmuştu.

Bütün tarih boyunca devlet adamları kendi keyiflerine uymadıkları için, şöhret ve başarılarını kıskandıkları veya ürkütükleri için çoğunlukla idarecileri idam ettirirlerdi.

Fatih Sultan Mehmed, o zaman dünyanın en güvenli kalesi olan Kostantiniyye'nin fethedilmesinde başkumandan mevkiinde bulunan ve bu harbi mahirâne idare eden Çandarlı Halil Paşa gibi büyük bir vezire -14 yaşında iken çıktığı tahttan kendisini indirdiği ve babasını Manisa'dan tekrar tahta getirdiği için kin bağlamış ve daima ondan ürkmüştü. Fakat Kostantiniyye'nin zaptı için onu başkumandanlıkta bırakmaya mecbur olmuş ve zaferin ardından bir iftira ile onu idam ettirmişti.”

Fatih Sultan Mehmed de Kimmiş!

Şöyle diyordu: “Fatih'in hüviyetini öğrenmek için *Tarih-i Ebu'l-Faruk*'u okumalı. Türk milletinin o devirdeki enerjisini, Ulubatlı Hasan temsil ediyordu. Bu enerjiyle ve başkumandan Çandarlı Halil Paşa ve onun kurmay heyetinin hazırladığı plan ile hafif Türk donanması dünyada eşi olmayan bir hareketi başarmış, Dolmabahçe'den, karadan Haliç'e inmiş ve Rumelihisar kalesi o zaman altı ayda inşa edilmişti. Fatih yalnız bir çocuk gibi İstanbul'un zaptedilmesi için tepiniyordu, bir bölüğü idare edebilmekten âciz bir yaşta bulunuyordu.

Padişahlar, milleti kendisine ve saltanatına hizmet için yaratılmış bir köle ve uşak yığını kabul eder ve millete “Kullarım” diye hitap ederlerdi. Sadrazama da “Lala” derlerdi. Lala, uşak demektir!

Vatandaşın mal ve mülkünü kendi ihsanı addeder ve vatandaşın hayat ve malının iki dudağı arasında bulunduğunu bilirdi. Şehrin en seçkin yerlerinde şahıslarına mahsus yüksek meblağlara malolan saraylar yaptırırldı. Oysa Dolmabahçe Sarayı'nın yalnız bir kapısına giden para ile yüzlerce köy ihya edilebilirdi.

Saraylarında yüzlerce kız padişahın gece odasına kabul edilmek için emir bekler ve bu yüzlerce kızın idaresi için geniş bir “Harem Ağası Teşkilâtı” bulunurdu. Türk milleti kendi topra-

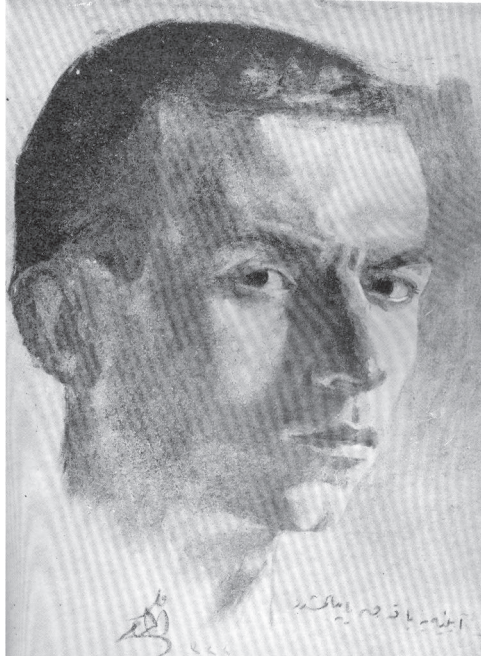
ğında bir esir gibi yaşardı. Yabancı memleketleri zaptetmeyi yalnız kendi ihtirasları ve saltanatları için düşünen bu despotlardan ve onların bıraktığı zihniyetten, Türk milleti kendini kurtararak Cumhuriyet'e doğru adımlarını atmaya başladığı sıralarda, Sultan Hamid ona tekrar belâ olmuştu.

Bu padişahların idaresi imparatorluğu öyle bir hale getirmişti ki, yabancı devletler onun idare tarzının bu asra yakışır bir düzen tutması için müdahaleye mecbur kalmışlardı.”

Ekrem Rize ilginç görüşlerine şöyle devam etmektedir: “İttihad ve Terakki Partisi'ni yalnız bir sebeple tenkit etmek isterim. I. Dünya Harbi'ne girmesi dolayısıyla değil, fakat Sultan Hamid'i asmadığı için...”

Fransa Kralı zavallı XVI. Lui, Abdülhamid'in yanında çok masum ve kabahatsiz bir adam sayılırdı. Mamafih bu adamın cezası asılmakla da bitmezdi. Türkiye'yi yıkmaya çalışmış, yalnız şahsını korumak için elinden geleni yapmıştı. Türkiye'yi haysiyetsiz ve şerefsiz bir hale sokmuş ve bütün devletler tarafından ona “Hasta Adam” ismini verdirmiş ve nihayet Rusya ve İngiltere, Türkiye'nin bölünmesini görüşmüşlerdi ki, 1908 İhtilâli'ni hazırlayan ve idare edenler bunu öğrenince, ihtilâli geri bırakmışlardı. Bu gerçektir ve İngiliz arşivlerine herhangi bir nedenle geçmemiş olabilirdi.

Sultan Hamid zamanına bir devlet denemezdi. Yabancı devletlerin postaları Türkiye'de resmen çalışıyordu. Yabancı halktan biri, bir Türk'ü öldürse polis onu yakalayamaz ve tutuklayamazdı. 1908 İhtilâli'nden sonra İttihad ve Terakki Hükûmeti zamanında yine bir suç işleyen ve Rus vapuruna kaçan Kavaklı Mustafa isimindeki bir kimseyi İttihad ve Terakki Hükûmeti vapuru basarak tutuklamıştı.

Ekrem Rize'nin 1907 yılında Harbiye Mektebi'nde okurken aynaya bakarak yaptığı portresi.

1908 İhtilâli ile Türkiye'nin şerefi birden yükselmiş, Avam Kamarası'nda ikiyüz imzalı bir telgraf "Eski Meclis'ten yeni Meclis'e selâm" diye tebrikte bulunmuştu. O zamana kadar Türk kadını sokakta erkeklerle yan yana gidemezken, altı yüz sene- dir yaşadığı kafesin arkasından çıkarılarak derhal mağazalarda, resmî dairelerde üniversite ve mekteplerde erkekle yan yana çalışmaya başlamıştı.

Eğer 1908 İhtilâli patlamasaydı, İngiltere ve Rusya, 'Hasta Adam'ı çoktan taksim ederlerdi."

Ekrem Rize, *Bugünkü Türkiye* isimli eserinin 616. sayfasın- dan başlayarak şöyle yazıyordu: "Tarih 9 Şubat 1970, Yeni kuru- lan Millî Nizam Partisi Başkanı "Ulu Hakan Sultan Abdülhamid, Millî Nizam Partisi'nin kurucusudur" diye ilân ediyordu.

Partinin kuruluşu "Allahu ekber" sesleri ile kutlandı. Yani bu parti iktidara geldiği zaman Ulu Hakan Sultan Abdülhamid'in daha önce anlattığımız rejimi tatbik olunacak demektir.

Bir profesör, "Anayasa'nın demokratik, laik, cumhuriyet ilkelere aykırı olan partilere müsaade etmediğine dair maddesini" açıklayarak, savcılarının harekete geçmesini istemişti, aldırın olmadı. Böylece "Patrona Halil", "31 Mart Şeriat İsteriz!" zihniyetindeki bir partiye AP iktidarı Başbakanı Süleyman Demirel anayasa hükümlerine aldırış etmeyerek müsaade ediyordu."

Ankara'da haftada üç kere gösterilebilen televizyonda, 31 Mart, 1908 şeriat isteyen ordu isyanının altmışbirinci yılı dolayısıyla yapılan konuşmada, o devri yaşamış ve görmüş olan İsmet İnönü; "31 Mart Osmanlı tarihinin geçirdiği büyük irtica ayaklanmalarının en önemlisidir. 31 Mart hareketi, iktidarın başında bulunan padişahın müsamahasına güvenilerek yapılmış bir isyandır" demiş, konuşmaya iştirak edenlerden biri de, bugünkü Türkiye'nin durumunu 31 Mart'a benzetmişti. Spiker de: "Patrona Halillerin, Kabakçı Mustafaların, Derviş Vahdetilerin, Şeyh Said İsyanı'nın, Kubilây'ın katillerinin sonu ne olmuştur?" sorusunu sormuş ve televizyonda darağacında asılanlar gösterilmiştir.¹

Atatürk'le 'Mahrem' Bir Görüşme

Ekrem Rize, *İktisadi Buhran Hakkında Düşüncelerim ve Gördüğüm Çare*² isimli kitabında yazarı kendisi olduğu halde, 'ben' zamirini kullanmamış, ifadeleri sanki bir başkasınınmış gibi kurmuştur. "Ekrem Rize'nin II. İnönü Harbi'ni zafere götüren başarısı" veya "Ekrem Rize iktidarda olsaydı..." gibi.

'Mahrem' denilen görüşmenin aslında gizli olan hiçbir yanı yoktur. Ama Ekrem Rize buna 'mahrem' derecesini lâıyk görmüştür! Kendi yazdığı halde, başkası konuşuyormuş gibi "Ekrem

Rize'nin Atatürk'le Mahrem Bir Görüşmesi" başlığı altında anlat- tıkları şunlardan ibarettir: İstiklâl Harbi bitince Ekrem Rize dinlenmek için Rize'ye gitmişti. Bu sırada Birinci Meclis ken- disini feshetmek kararını vermiş bulunuyordu. Ekrem, Türkiye için bundan sonra bir savaş ihtimalini uzak görüyordu. Genç yaşından itibaren hedef olarak aldığı ve kendisini hep bu hedef için hazırladığı "Başkumandanlık" barış zamanlarında onun için bir kıymet ifade etmezdi. Bu sebeple askerlikten çekilerek Millet Meclisi'ne girmeyi düşünüyordu. Şimdi toplanacak İkinci Meclisin Cumhuriyet'i ilân edeceğini duymuştu. Cumhuriyet küçük yaşından itibaren gönül verdiği bir ilkeydi.

O, bu düşünceler içindeyken Rize Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mensupları, Rize'de bir usta tarafından yapılan, mavzer tüfeğine benzeyen yalnız üstünde mavzer fabrikasının ismi yerine ustanın ismi bulunan bir tüfeği, Ekrem Rize vasıtasıyla Atatürk'e gön- dermek istemişlerdi. Bu teklifi derhal kabul etti.

Ankara'ya geldiği gün TBMM Başkâtibi Kurmay Binbaşı arka- daşı Recep (Peker)'i ziyaret etti. Recep Bey işlerini bitirdikten sonra telefonu aldı. Paşa'nın Çankaya köşkünü buldu ve yaver- lerini aradı:

-Muzaffer, kardeşim, arkadaşım. Siz tanımazsınız, Ekrem Bey Rize'den geliyor ve Müdafaa-i Hukuk tarafından gönderi- len bir tüfeği Paşa'ya takdim edecek. Bizzat Paşa'ya söyle de ne zaman kabul edebilecek, cevap ver olmaz mı?

Telefonu kapadıktan sonra, Paşa'nın çok yoğun olduğu, Fransız kadın yazar Madame Golitz'i bile kabul edemediğini, artık ne zaman kabul edebileceğinin pek belli olmadığını ilâve etti. Konuşuyorlardı ki biraz sonra telefon çaldı ve o gün Paşa'nın kendisini kabul edebileceğini Recep Bey'e söylediler.

Ekrem hemen hareket etti. Akşamdı. Çankaya Köşkü'nde Yaver Muzaffer Bey kendisini karşıladı ve yaverlerin bitişiğindeki mütevazı bekleme odasına girdi. Kendisinden başka tanımadığı beş altı kişi daha vardı. Herkes çağrılıyordu. Nihayet en son 2-3 kişi kaldılar.

Yaver Salih Bey samimi bir vaziyette: "Biraz sonra Paşa'nın kendisini çağıracağını" söyledi.

Hakikaten en son olarak da Paşa kendisini çağırttı.

Ekrem kalın İngiliz fitilli haki kumaştan klot, dolak potin ve subay işareti olmayan bir ceket giyyordu. Elinde Rize'den getirdiği mavzer tüfeği olduğu halde Paşa'nın yanına girdi.

Yaver Muzaffer Bey oradaydı, odada başka kimse yoktu!

Oda özel eşyalarla döşenmişti. Yerde güzel bir ayı postu vardı. Paşa, Ekrem'i oturduğu yerde karşıladı, karşısına oturttu. Tüfeği eline aldı, şöylecene bir göz gezdirdikten sonra yanına koydu ve Ekrem'le konuşmaya başladı:

– Şimdi neredesiniz?

Ekrem anlattı: "Arkadaşları Ankara'da terfi ederken kendi terfisinin geciktiği için ordudan çıkmaya karar verdiğini" söyledi. Erkân-ı Harb Reisi Asım Paşa (Kel Asım lâkaplı ve Akademi'de Ekrem'le tartışan kişi) onun terfiini geciktirdiği için askerlikten istifa etmek için müracaat etmişti.

Henüz 30 yaşında bulunmasına ve emeklilik süresini doldurmamasına rağmen harb malûlü olduğundan, bu gerekçeyle emekli olabilecekti.

Ekrem bunları söylerken Gazi dinliyordu.

Asım Paşa için:

– İşte "Kel" bu, dedi.

Ekrem sözlerini bitirince:

– Askerlikte kalmak istemiyor musun? diye sordu.

– Hayır!

– Peki şimdi ne yapmak istiyorsun?

– Mebus olmak istiyorum. Bu suretle memlekete daha faydalı olacağımı zannedirim.

Bu sırada Latife Hanım odaya girdi ve yanlarına gelince, Gazi, Ekrem'i takdim etti:

– Erkân-ı Harb Ekrem Bey, dedi.”

Bu satırlardan itibaren Ekrem Bey üçüncü tekil şahıs yerine kendisi olarak anlatılmaktadır:

Elimi sıktı, oturdu. Gazi önemsiz şeylerden bahsettikten sonra Latife Hanım kalkmıştı. Ankara'da nerede oturduğumu, param olup olmadığını, evli olup olmadığını sordu ve ertesi gün kendisi Konya'ya gitmek mecburiyetinde olduğunu, bu seyahatin onbeş gün kadar süreceğini ve avdetinde kendisini görmeye gelmemi söyledi.

Derken yine üçüncü şahıs anlatımıyla devam eder:

Ekrem bu müddet zarfında Ankara'da kalacağını, Adapazarı'na bıraktığı eşinin yanına gideceğini bildirdi ve Gazi'den geç vakit ayrıldı.

Onbeş gün sonra Gazi'nin Ankara'ya geldiği günün ertesi günü Ankara'ya döndü ve doğru Recep Bey'i ziyaret etti. Recep Bey, Çankaya'da yaverleri telefonla aradı. Ekrem'in ziyareti için müsaade istedi ve hemen ertesi sabah saat 10.00'da Gazi'nin kendilerini bekleyeceğini bildirdiler. Bu, 1924 Martı'nın 16. günü ve sabah saat 10'du.

Ekrem Rize arkadaşı Birinci Meclis Başkâtibi Recep Bey'le Çankaya'da otomobilden inerek Paşa'nın köşküne yürüdükleri zaman Yaver Mahmud Bey kendilerini karşıladı. Paşa'nın köşte

olmayıp, yaverlere ve umum misafirlere mahsus ufak dört odalı bir kattan ibaret evin misafir kabul salonunda olduğunu söyledi.

Paltolarını çıkardılar ve içeri girdiler. Paşa sade sivil bir elbise ile bir palto giymişti ve kâtibi Ruşen Eşref Bey’le konuşuyordu. Ayağa kalktı ve Recep Bey ile Ekrem Bey’in ellerini sıktı. Ruşen Bey’e gazeteler hakkında birkaç kelime söyledi ve onu gönderdikten sonra Ekrem’le Recep Bey’e döndü ve sade bir tavırla:

– Haydi, buyurun içeri geçelim, dedi.

İçeri dediği asıl köşktü. Bahçeye çıktılar ve ağır ağır yürüdüler. Yolda iltifat tarzında sözler söylüyordu. Asıl köşkün kabul salonu ve Paşa’nın çalışma odası sobayla iyi ısınmış ve oldukça titizlikle döşenmiş odaya girdikleri zaman Paşa paltosunu çıkardı. Ağır bir tavırla, maroken uzun kanepeye oturarak Ekrem’le Recep’e hitaben güler bir yüzle:

– Ey, şöyle yakın, siz de oturun, dedi.

Fakat akabinde tekrar ayağa kalkarak gümüş büyük bir kutu içinde bulunan şekerlerden Ekrem’e uzattı. Ekrem teşekkür etti ve elindeki eserleri içeren bir dosyayı masanın üzerine koydu.

Paşa:

– Ne o? dedi. Sen daima dosyayla geziyorsun (Metinde dosya yerine cüzdan diye yazılıdır).

Sonra hem oturarak hem de konuşmasını sürdürerek:

– Şimdi bu emeklilik sorununu bitirmeli mi? Yoksa bunu durdurarak bir izin mi almalı?

Bunu Fransızca söylemişti. Bunu söylerken Ekrem Bey Paşa’nın sorduğu cüzdan hakkındaki sorusuna cevaben:

– Müsaade buyurulursa, sormuş olduğunuz cüzdanda eserlerim vardır. Onları size takdim etmek istiyorum, dedi.

Paşa güldü:

– Eserler. Adam bırak onları sonra görürüz. Şimdi işe bakalım, hele şöyle bir oturun.

Sonra ilâve etti:

– Sonra ne yapacaksın?

Ekrem cevap verdi:

– Vallahi Paşam bu benim için o kadar büyük bir haz olacaktı ki, tasavvur buyuramazsınız!

Sözünü tamamlamadı. Paşa bu sefer ciddi bir şekilde:

– Hay hay getirin göreyim, dedi.

Ekrem süratle kalktı. İlk eseri olan *Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'nin Mecmua-i Fünunu*'nu (Askeriye 1 Mayıs 1327 (1911) sayı 3) getirdi. Dergiden başka *Şimâli Arnavutluk Harekât-ı Askeriyesi* başlıklı eserini gösterdi.

– Mektepten çıkar çıkmaz, Arnavutluk isyanı harekâtına gönüllü olarak gitmiştim. Bu eser o zaman yazılmıştır, dedi.

Paşa:

– Arnavutluk İsyanı ha!

Eseri dikkatle tetkike başladı.

Bu eser Almanya'da Alman General Imhoff tarafından Ekrem'den müsaade alınarak Almanca'ya tercüme edilmiş ve Alman *Erkân-ı Harbiyesi*'nin çıkarttığı *Militar Vorhe Blatt* gazetesinde Ekrem'den övgüyle bahsedilmişti.

Ekrem hayretle Paşa'ya bakıyordu. Paşa bu eseri tetkike devam ederek tekrar:

– Kuzey Arnavutluk ha! Bu benim de katıldığım bir sefer. Nasıl sen beni işitmedin mi?

Ekrem durdu. Bunu hiç hatırlamıyordu. Ne cevap vereceğini bilemedi.

Paşa anlatıyordu; Arnavutluk'a gidişini, oradaki etkisini, Kolordu Kumandanı Mahmud Şevket Paşa'nın erkân-ı harbi oluşunu, diğer erkân-ı harbler üzerinde üstünlük kazanışını, ne gibi planlar çizdiğini, bütün ayrıntıları ile söylüyor ve Ekrem de bütün dikkatiyle dinliyordu.

Nihayet bitirip elindeki kitabı Ekrem'e uzatıyordu ki, Ekrem *Militär Vorhe Blatt* isimli Alman Erkân-ı Harbiyesi'nin resmî gazetesinin, General Imhoff imzalı ve Ekrem'i öven yazınının bulunduğu nüshasını uzattı.

Paşa onu da dikkatle inceledi. Sonra Türk Erkân-ı Harbiyesi'nin neşrettiği *Harp* dergilerinde Ekrem'in yazdığı makalelere geçti. "Kolordu'nun Bir Tek Yol Üzerinde Yürüyüşü" başlıklı makaleyi gördü.

– Nasıl bunun için de bir kural var mıdır, dedi ve onu inceledi.

Kendi kolordusunun Anafartalar'da nasıl ilerlediğini anlattı.

Sonra "Sevku'l-ceyş" (askerî birliklerin lüzumlu yere sevkini ve geri çekilme işini idare etme) ve "Strateji ve Taktik" isimli makalelerini aldı. Bunu dikkatle gözden geçirdi ve bu sefer Ekrem'in Edirne'den ve *Sevku'l-ceyş Meseleleri* isimli eserini aldı. Onu da gözden geçirdi.

– Bunu paftalar üzerinde tetkik etmeli, dedi.

Ekrem Büyük Harb'in başlangıcında keşfine gittiği Kanal Harekâtı hakkında yazdığı düşünceleri, sonra gönüllü gittiği Kafkas Cephesi'nde Ordu Kurmaybaşkanı Alman Yarbay Guze'ye vermiş olduğu Fransızca görüşlerini gösterdi.

– Bu değerlendirmenizi nasıl buldu, ne yazmış?

– Çoğunluğunu onaylamış.

– Sonra Irak'a gönüllü olarak nasıl gittiğini ve orada Irak Cephesi ve Ordu Kumandanı Ali İhsan Paşa'ya verdiği görüşle-

rini gösterdi. Ali İhsan Paşa'nın yazmış olduğu: "Harb tarihini incellerseniz, görüşlerinizin doğru ve eğri noktalarını anlarsınız" cümlesini okudu.

Paşa:

– Anlamamış, dedi.

Ekrem:

– Evet bu zat en ufak stratejik fırsatı kaçırmaz ama nasılsa bunda aldırılmaz kalmıştı, dedi.

Bütün bu incelemelerden sonra akademide sınıf arkadaşlarına daima kendisinin strateji üzerine konferanslar verdiğini, öğretmenleri hafif bulduğunu ve aralarında açılan tartışmaları anlattı. Terfisini geciktiren Asım Paşa, bunların arasındaydı. Son olarak Dumlupınar Muharebesi'nden sonra yazmış olduğu bir değerlendirmeyi uzattı.

Paşa okurken Ekrem yine Paşa'ya bakıyor, Paşa'nın bu kadar kendisiyle ve kendisine ait olan şeylerle alâkadar olmasına hayret ediyordu.

Paşa onu da bitirdi.

Sonra Ekrem'e gülerek baktı:

– Benim hayatım da tıpkı senin gibi geçti. Ben de tıpkı senin gibi idim. Kurmay Mektebi'nde muallimler beni sevmez, arkadaşlarım beni hiç sevmezlerdi. Muallimler notlarımı kırarlardı.

Beni kurmay yapmamaya karar vermişlerdi. Mektepten kovuyorlardı. Fakat nasılsa yakayı kurtardık. Sonra bir müddet zindanda yattık, sonra Selânik'e geldik.

Neticede üstlerim daima benden şikayetciydiler ve beni sevmezlerdi. Staj için bir tabura gittim, vay canına! Orada da öyle!

Bütün tabur subayları “Bu ukala kimdir? Nedir?” diyorlardı. Bende ne var ki, kimse beni sevmiyor diyordum. Çünkü kendimi Napolyon görüyordum, Napolyon hiç!

Sonra bakıyordum, ben herkesten iyi düşünüyör, iyi görüyordum. Etrafımdakiler ise hep eşek. Fakat neticede anladım ki, ne olursa olsun bunların cahilliğini yüzlerine vurmamak lâzım. Tahammül, hepsi kendini nasıl görüyorsa, onu tasdik etmeli. Hele bir gün bir Salâhaddin Bey vardı, albay, tanır mısınız?

Ekrem:

– Hayır, dedi.

– Evet, bu zatın karşısında bir gün o kadar kızmıştım ki, masaya bir tekme vurdum, yuvarlandı ve ben de odadan çıktım. Bu zat ne yaptı bilir misiniz? Ben onun yerinde olsa idim, derhal tutuklatırır, Divan-ı Harb’e verir, kovdururdum değil mi?

O beni ertesi gün yanına çağırır: “Oğlum henüz hayatta pişmemişsin, fakat pişeceksin. Öyle ki sen de bir gün aynıyla benim vaziyetimde bulunduğun zaman benim gibi hareket edeceksin” dedi.

Evet, asıl benim için Trablusgarp bir okul olmuştur. Tam bir okul! Orada da öyle hiçkimse beni sevmiyordu.

Fakat hayatta, hep mücadele ve tahammül lâzım, tahammül! Büyük Harb’de, taarruzun başlangıcında bana öteden beriden toplanmış bir tümen verdiler. Çalıştım bu tümeni teşkil ettim ve mıntika kumandanı oldum. Derken başıma sersem, bir şeyden anlamaz bir albay getirdiler. Sen olsan ne yapardın? Ne yapılır, tahammül etmek lâzım.

Peki dedik, fakat derken İngilizler bir çıkartma yaptılar, bunların hepsi şaşa kaldı. O zaman ben tümen ile derhal hiç kimseye sormadan gerekli olan mevkileri tuttum ve bildiğiniz hadiseler oldu. İngilizleri ele geçirdik, fakat buna ödül olarak ne oldu?

Beni tuttular, haydi geriye, diğeri bir kumandanın emrine verdiler. Hiç demediler ki, bu adam burada bir başarı sağlamıştır. Ben yine bekledim, bu defa Anafartalar'da vaziyet sıkıştı, oraya koştuk. Vaziyeti evvelden kavramıştım. Parlak bir zafer oldu. Maiyetimde muhtelif kolordular vardı. Fakat bu büyük muvaffakiyetten sonra ne yaptılar, hiçbir göreve tayin etmediler! Açıkta kaldım. Açıkta!

İşte o zaman bir an senin gibi düşündüm, istifa etmek! Şimdiye kadar yaptığım şeyler ne olacak, fakat yine sabretmeyi göze aldım.

Bu sırada yaverlerden Muzaffer Bey içeri girerek eski Batı Cephesi Ordu Levâzım Başkanı'nın geldiğini ve kendisini görmek istediğini söyledi.

– Beş on dakika onu işgal ediniz, dedi ve sözüne devam etti:

– Bu defa dediler ki, haydi Van'a, Muş'a... Orada ne var; yenik düşmüş, bütün toprakları düşmana vermiş döküntü bir tümen. "Sen bunun kolordu kumandanısın" dediler...

Tahammül! Oraya gittik, orada durumu ıslah ettik. Şimdi Yıldırım Ordusu Kumandanlığı'nı teklif ettiler. Onu kabul ettim. O vekaleti ifa ettikten sonra geldim.

Görüyorsunuz ki benim hayatım sizinkinin aynısı. Benim de sizin gibi nefsimde fazla güvenim vardı ve etrafımdakileri beğenmiyordum. Bu böyledir. Böyle olanlar ilerleyemez.

Ötede Kel Asım gibi, öteki beriki gibi aracı olanlar daha çok hoş giderler ve onlar kazanırlar.

Sen çok acele ettin. Fazla asabiyet, bekleyecektin. Ne ise bu geçmiştir. Evet, bu eserlerden kimse bir şey anlamaz!

Söyle! Anafartalar gibi bir muzafferiyeti kazandıktan sonra bana ne yaptılar?

Ekrem duruyordu.

Paşa tekrar sordu:

– Söyle! Anafartalar gibi bir muzafferiyeti kazandıktan sonra, bana ne yapmaları lâzım gelirdi?

Ekrem hâlâ duruyordu.

Paşa gülerek tekrar sordu; bu defa Recep Bey cevap verdi:

– En aşağı bir terfi.

Paşa devam etti:

– Terfi değil, bir madalya bile vermediler. Cezalandırdılar, yalnız cezalandırdılar!

Bu sırada tekrar yaver geldi. Birkaç kişinin daha ziyarete geldiğini söyledi.

Paşa başını kaldırdı:

– Siz onları beş on dakika daha işgal edin. Biz bu samimiye-timize devam edelim, dedi ve sonra yerinden kalktı. Gitti, çek-meceyi açtı. İki ufak defter getirdi. Birisini açtı:

– Bak ben de senin gibi birçok kere yazdım. İşte bu zannede-rim Arnavutluk’a dair. Ta kendisi, bak bunu sana vereyim, oku!

Sonra diğerini açtı:

– Bak burada da senin gibi Napolyon seferine ait yazılar var. İşte burada Napolyon’un hareketine ait.

Sonra yazmış olduğu bir cümleyi işaret etti:

– Çoğu zaman etrafımızda bulunanlar hem cahil oluyor, hem de ihtiraslı. Bunlar aslında hiçbir şey yapmaya muktedir olama-dıkları halde, kendilerini beğenirler ve birçokları da hırsızdırlar!

Sonra defteri kapadı:

– Evet, dedi çok acele ettin, şimdi hata kimde, bunu anlıyorsun değil mi? Hata sende!

Ekrem derhal bunu tasdik etti.

Paşa devamla:

– Fakat bu geçmiştir. Şimdiki vaziyete gelelim. Emeklilik meselesini durdurmalı mı, yoksa şimdi bunu bırakarak izin meselesini mi yapmalı?

Bu suali Ekrem'e değil, Recep Bey'e soruyordu.

Recep Bey:

– Bu husustaki durumu kendisi daha iyi takdir eder, dedi.

O zaman Ekrem:

– Paşa Hazretleri neyi uygun buyuruyorlarsa, dedi.

Paşa :

– Senin için izni uygun görüyorum. Mesela bir sene, bir ay izin. Sonra gerekince bir telgrafla askerî işler sona erer.

– Fakat Paşa Hazretleri, emeklilik evrakı Bakanlar Heyeti'ne gitmiş.

Paşa ciddiyetle:

– Beis yok, ben onu durdururum. Evet, sonra. Senin paran var mı?

– Evet.

– Nereden?

– Rize'deki arazimi satmıştım.

– Kaça?

– 1.500 liraya.

– Peki o halde, sen Trabzon ve Rize'ye gidersin.

Ve sonra ilâve etti:

– Vaziyet mâlum. Ortada bir irtica var. Bununla başa çıkmak lâzım, bunun için çalışacağız. Sonra belki yine tamamiyle aksi olur, askerlikte kalırsın. Durumdaki gelişmeye göre!

Hem şimdi biraz beklemen lâzım. Biraz fazla dikkat çekici olur, herkesin dikkat nazarını celbeder. Hatta senin bu dikkat çekici hareketin benim kulağıma kadar evvelce de gelmişti. Şimdi biraz bekleyelim. Şimdi sen ne kadar daha buradasın? Bir iki gün daha?

– Nasıl emir buyruluyorsa.

– Peki, o halde misafirleri bekletmeyelim.

Recep ve Ekrem Beylere hitaben:

– Siz görüşün, kararınızı veriniz, dedi.

Recep Bey:

– Aman Paşam arzedecek şeylerim vardı, dedi.

Recep Bey’le Ekrem Bey bundan sonra yalnız kaldıkları sırada Yaver Binbaşı Mahmud Bey geldi. Ekrem Bey onunla bir defaya mahsus olmak üzere yakın zamanda tanışmıştı. Bu defa Recep Bey takdim etti:

– Paşa’nın yeni arkadaşı, dedi.

Mahmud Bey tebessüm etti ve birlikte yemeğe kalmaları için ısrar etti. Hemen orada bir masa üzerine beyaz bir örtü kondu, tabak çatal takımları geldi. Ekrem Bey böyle bir havada bahçede yemek yemekten memnuniyet duydu. Yoğurtlu kebab, yumurtalı ıspanak, pilav ve muhallebi, arkadan kahveyi iştihâ ile içtikten sonra Recep Bey:

– Hadi Ekrem, şu senin sigaran şimdi işte lâzım, dedi.

Ekrem pek nadiren bu kadar keyifli olarak puro içerdi. Hava sakin, rüzgârsız, bulutsuz, güneşli ve ılıktı. İnsanın içine haz veriyordu.

Otomobil hazırlanmıştı, yemeğin tacını teşkil eden puro ağzında, otomobilin maroken döşemesine yerleştiği zaman “İşte güzel bir gün!” dedi.

Büyük Millet Meclisi'nde, ilk meclisin toplandığı basit binada, başkâtip odası olan Recep Bey'in odasına girdiler. Odada iki mebus vardı. Sonra Hükûmet Başkanı Rauf Bey, Müdafaa-i Hukuk Başkanı Fuad Paşa geldiler.

Recep Bey, Ekrem'in izinli sayılması konusunu Savunma Bakanı Kâzım Paşa (Özalp)'yla konuşmak için onu telefonla aradı, fakat bulamadı.

Bu esnada pencereden Kâzım Paşa'nın gelmekte olduğunu gördüler. Kâzım Paşa'ya hemen Recep Bey, "Başkumandan Paşa'nın ricaları" diye Ekrem Bey'in izin meselesini söyledi. Kâzım Paşa:

– Ha! Onu derhal telefonla söylemeli. Dün akşam biz onu yazdık, dedi.

Derhal telefona yürüdü ve Müsteşar Sadullah Bey'e:

– Erkân-ı Harb yüzbaşısı Ekrem Bey'in kağıdı, biliyorsunuz dün akşam harp malûlü olarak kaçınıcı dereceden emekli olduğuna dair karar vermiştik. O kalacak, dedi.

Sonra Recep Bey'e döndü:

– O yazılmış. Hemen Bakanlar Heyeti'ne sormalı. Oraya gitmiştir.

Ekrem Bey, bu esnada en zor işlerin ufak bir işaretle ne kolay halledildiğini, en olmaz görünen bir zorluğun kendisi bile ilgilenmeden ne çabuk çözümlendiğini ve bunu bizzat yapmak için Savunma Bakanı'nın telefonla nasıl uğraştığını karşıdan seyrediyordu. Kâzım Paşa odadan çıkarken Ekrem Bey'e selâm vermeyi unutmamıştı.

Üç gün sonra Ekrem Bey'e sonunda tekrar uzatmak üzere üç ay izin verilmiş bulunuyordu.

Emeklilik işlemleri durdurulmuştu.

Ekrem Bey derhal vapurla Trabzon'a hareket etti. Orada tümen karargâhının bulunduğu zengin bir Rum'a ait köşkte bir odaya yerleşti.

Trabzon'da Atatürk'e karşı sert bir tutum görünüyordu. Atatürk'ün fotoğraflarını yırtıyorlar, sinemada Latife Hanım ile birlikte filimlerde görülünce ıslık çalıyorlardı.

Trabzon'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri, eski İttihatçılar, Enver Paşa taraftarıydılar ve bir aralık Enver Paşa'nın Trabzon'a çıkması için hazırlıklar yapmışlardı.

Trabzon'da hakim ve vurucu zorba takımı olarak tanınıyorlardı. Ekrem Rize'nin kendisinden evvel Trabzon'un durumu için Ankara'dan gönderilen üç Trabzon mebusu, başta Nebizade Hamdi Bey, evlerinden çıkmaya cesaret edememişlerdi. Ekrem Bey hemen bunlara muhalif olan tarafı araştırdı ve çoğunluğu teşkil eden sayıları binleri geçen bu halk kitesinden imzalı bir telgrafı Ankara'ya gönderdi. Müdafaa-i Hukuk vilayeti idare heyetlerini, valiyi değiştirdi. Seçimde Trabzon'dan, Rize'den ve bütün Karadeniz'den, Ankara'nın seçim komitesinin listesi kazandı. Bu sırada Ankara'da Meclis Başkâtibi Recep Bey'le Ankara'da seçim komitesi tarafından tebrik, takdir ve teşekkür telgrafları alıyordu.

Trabzon'da halk "Bu Ekrem kimdir? Trabzon'u altüst eden Ekrem.." diyorlardı.

Kendisine II. Dönem TBMM'ye Rize'den mebus olma şansını temin eden Atatürk'tü ve Ekrem Rize, ilk huzuruna çıktığı gün, kendisine Anafartalar'daki muzafferiyetini anlatan Gazi Hazretleri Paşa'nın, "Söyle! Anafartalar gibi bir muzafferiyeti kazandıktan sonra, bana ne yapmaları lâzım gelirdi?" diye üç defa sormasına rağmen suskun kalışının cevabını üzerinden yıllar geçtikten sonra, *Yeni Sabah*'ta neşredilen makalesinde cevaplandırıyor.

Son derece ibret dolu bu makaleyi aynen naklediyorum:

"Gerek Mustafa Kemal Paşa gerekse de Liman von Sanders Anafartalar'da tek bir emir vermediler. Ekrem Rize, bir dönem milletvekilliğinin ardından TBMM'ye geri dönmedi veya dönülmesi beklenmediği için, ticari hayata atıldı. Fakat çoğunlukla Çamlıca'daki evinde sadece spor yaparak ve muhtelif gazetelere gönderdiği makaleleriyle adını duyurmaya devam etti.

10 Ağustos 1949 tarihli *Yeni Sabah* gazetesinde "I. Dünya Harbi'nde Anafartalar Muharebesi Nasıl Cereyan Etmişti?" başlıklı makalesi yayınlandı. İbret dolu bu makaledeki değerlendirmesinin anlaşılması açısından bu makale aynen nakledilmiştir:

"Çanakkale'nin Yalova Köyü civarındaki kumandanlık karargâhının ufak odasında derin bir uykuya dalmış olan Liman Von Sanders Paşa'yı o gece (6-7 Ağustos) yaveri Brucke güçlükle uyandırabilmişti. Düşmanın Anafartalar'da Sulva Limanı'na çıkartma yaptığı ve bunun için de Erkân-ı Harb Reisi Kâzım Bey'in (Karabekir, bilâhare Samsun Valisi ve Mebusu) kendisini görmek istediğini bildiriyordu. Haberin ehemmiyeti üzerine Liman Von Sanders Paşa yatağında doğruldu ve derhal Kâzım Bey'i istedi. Seyyar karyola üzerinde açılan haritada ve petrol lambasının ışığı altında vaziyeti dinledi, bazı şeyler sordu. Sonra düşmanın bu çıkartma hareketinden, Gelibolu'da yedek olarak bulunan 16. Kolordu Kumandanı Miralay Ahmed Feyzi Bey'in haberdar edilmesini ve Gelibolu'daki 7. tümenden bir alayın derhal Anafartalar istikametinde hareketini emretti.

Kâzım Bey bu emri yerine getirdikten sonra sabah saat 07.30'da tekrar Feyzi Bey'i Gelibolu'da telefon başına çağırdı:

— Gece söylediğim gibi düşman Anafartalar'a çıkartma yapmıştır. Kumandan Paşa sizi Anafartalar Grubu kumandanı yaptı. Koca Çimen Tepesi'ndeki Cemil Bey'in tümeni de emrinize verilmiştir—